

СИСТЕМА ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПРОФЕСІОНАЛІВ ДО РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

DUAL EDUCATION SYSTEM AS A QUALITATIVE CONDITIONS FOR COMPETITIVE PROFESSIONAL PROFESSIONALS TO THE MARKET OF LABOR IN UKRAINE

Стаття присвячена одній із актуальних проблем якісної підготовки конкурентоспроможних професіоналів до ринку праці – системі дуальної освіти у вищій школі України. Зокрема, розкривається сутність таких понять, як дуальна освіта, система дуальної освіти, переваги практико-орієнтованої дуальної освіти, якісна підготовка майбутніх професіоналів. Основна увага зосереджується на успішному досвіді країн Європи стосовно впровадження дуальної освіти. Висвітлюються результати перших експериментів, що стосуються впровадження дуальної освіти в освітніх закладах України. На основі аналізу найактуальніших документів, що характеризують особливості цієї системи в Німеччині, обґрунтовуються можливості впровадження елементів дуального навчання в Україні. Зазначається, що концепція дуальної освіти забезпечується єдністю між представниками уряду, бізнесу та закладами вищої освіти.

Ключові слова: дуальна освіта, система дуальної освіти, дуальне навчання в системі вищої освіти, практико-орієнтована дуальна освіта.

Стаття посвящена одной из актуальных проблем качественной подготовки конкурентоспособных специалистов на рынок труда Украины – системе дуального образования в высшей школе. В частности, раскрывается сущность таких понятий, как дуальное образование, система дуального образования, преимущества практико-ориентированного дуального образования, качественная подготовка будущих профессионалов. Основное внимание сосредоточено на успешном опыте стран Европы относительно внедрения дуального обра-

зования. Освещаются результаты первых экспериментов, касающихся внедрения дуального образования в образовательных учреждениях Украины. На основе анализа актуальных документов, характеризующих особенности этой системы в Германии, обосновываются возможности внедрения элементов дуального обучения в Украине. Отмечается также, что концепция дуального образования обеспечивается единством представителей правительства, бизнеса и учреждений высшего образования.

Ключевые слова: дуальное образование, система дуального образования, дуальное обучение в системе высшего образования, практико-ориентированное дуальное образование.

Article is associated with one of the topical problems of competitive training of competitive professionals to the market in Ukraine – the system of dual education in all schools. In particular, the essence of such concepts as dual education, the system of dual education, the advantages of practical-oriented dual education, qualitative training of future professionals is revealed. The main interest is to success in the successful development of the European Union. The results of the first experiments, which are worthwhile in a dual dormitory in the mortgages of Ukraine. On the basis of the analysis of the most important documents, it is necessary to characterize the features of the system in the first and second place of the dual elements of the dual basis in Ukraine. It's also worth it, the concept of a dusk agreement can be left alone for representatives of the company, who will invest it in mortgages.

Key words: dual-use system, dual-use system, dual-installation system, practical-based dual-use system.

УДК 378

Кримчак Л.Ю.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний етап державотворення в Україні характеризується недосконалістю механізмів взаємодії вищої освіти й ринку праці, ефективної підготовки майбутніх професіоналів і їх подальшого працевлаштування. Спроби розв'язати проблеми підготовки студентської молоді до вступу в професійне життя й адаптації до новітніх умов праці не позбавлені своєї актуальності як у вітчизняній, так і в зарубіжній теорії та практиці.

Результати таких пошуків сприяли зростанню рівня зацікавленості дуальною системою професійного навчання в Німеччині, що сформувалася під впливом реформаторського руху в європейській педагогіці на рубежі XIX – початку XX століття під керівництвом німецького педагога-дослідника Г. Кершенштейнера. Разом із тим термін «дуальна система» як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання, що поєднує теоретичне навчання в навчальному закладі з паралельним

здобуттям практичних умінь і навичок на підприємстві, використовувалася в педагогічній термінології Федеративної Республіки Німеччини із середини 60-х років минулого століття.

Варто зазначити, що в радянський період надруковано певну кількість робіт і захищено низку дисертацій, які тією чи іншою мірою присвячені різним аспектам дуальної форми професійної освіти в Німеччині. Проте характерним для них є твердження апріорної неприйнятності дуальної форми в умовах соціалістичної економіки та її нібито недостатньої ефективності порівняно з вітчизняною системою професійно-технічної освіти (Р. Гатін, Ю. Коваленко, Б. Омеляненко, О. Пискунов, В. Шкіндер, Т. Яркіна та ін.) [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Паростки вивчення питань системи дуальної освіти ми знаходимо в роботах сучасних українських дослідників (І. Андрейців [1], О. Бегма [2], В. Вем'ян [3]). Так, В. Докторович [4] звертає увагу

на теоретичні й практичні аспекти дуальної організації підготовки фахівців на основі взаємозв'язку професійно-технічних навчальних закладів і підприємств-замовників кадрів. Як інтегративну форму організації навчального процесу дуальне навчання розглядає С. Дразниця [5]. С. Іщераков аналізує досвід Державного університету телекомунікацій щодо впровадження дуальної освіти, зокрема паралельного з навчанням стажування студентів у реальних проектах у київських філіях компаній Сіклум та ЕРАМ. Н. Осипчук робить спробу розкрити перспективи поширення дуальної освіти в Україні [9].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим ідея впровадження в систему вищої освіти елементів дуального навчання має суперечливий характер, що потребує свого подальшого вивчення й обґрунтування.

Метою статті є акцентування уваги науковців на необхідності подальшого дослідження специфіки системи дуальної освіти як умови для якісної підготовки конкурентоспроможних випускників закладів вищої освіти до ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Успішний досвід про впровадження дуальної освіти в Німеччині та інших країнах Європи створює основу українським проектам. Так, протягом 2015–2017 років за участю Вищого професійного училища № 33 (м. Київ), Вищого професійного художнього училища (м. Львів) і Вищого професійного училища машинобудування (м. Запоріжжя) відбувся експеримент щодо організації навчально-виробничого процесу з елементами дуальної форми навчання [7].

Реалізація цього експерименту дала змогу зробити перші висновки:

- випускники трьох груп першого випуску (майже 97%) позбулися проблем у працевлаштуванні;
- на 12–17% підвищився рівень якісної професійної підготовки;
- з'явилися додаткові фінансові надходження та зменшилися витрати на комунальні послуги й матеріали;
- стали більш стійкими соціально-партнерські відносини з роботодавцями;
- дуальне навчання забезпечило широкий рівень підготовки випускників завдяки тісній співпраці двох освітньо-виробничих середовищ: підприємства та закладу професійної освіти [7].

Зазначене вище дає можливість допустити думку, що баланс між теоретичним складником професійного навчання та його практичним компонентом досягається завдяки раціональній організації навчального процесу, коли теорія вивчається в освітній організації, а практичні навички набуваються на підприємстві, організації або виробництві. Досягти такого балансу можливо лише за

наявності загальних цілей професійної школи та виробництва – підготовки компетентних фахівців, які будуть затребувані на ринку праці.

Питання дуальної освіти викликають інтерес і серед представників закладів вищої освіти, таких як Харківський національний університет будівництва і архітектури, в якому магістри з комп'ютерних технологій два дні на тиждень навчаються в університеті, а три – на найбільших харківських підприємствах; Херсонська морська академія; Київський політехнічний інститут імені Сікорського, в якому створено конструкторсько-інженерний центр, де працює більше ніж сотня його випускників, які серед переваг практико-орієнтованої дуальної освіти визначають такі:

- отримання набору компетенцій, що відповідають вимогам сучасної економіки загалом і роботодавців зокрема;
- можливість засвоєння індивідуального набору додаткових компетентностей на основі варіативної частини освітньої програми;
- скорочення термінів професійної та соціально-психологічної адаптації випускників на виробництві, їх відносно безболісне включення до формальної й неформальної структури трудового колективу;
- відсутність необхідності у відносно витратній системі «доучування» та перепідготовки молодих професіоналів;
- можливість навчати студентів ЗВО на сучасній матеріально-технічній базі, яку має виробництво [6].

За результатами проведеного нами на базі соціальних служб міста Дніпра з випускниками кафедри соціальної роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара опитування виявлено, що основними перевагами дуальної освіти можуть бути такі: безпосереднє навчання на майбутньому робочому місці (57%); гарантоване працевлаштування (23%) та матеріальна підтримка під час навчання (20%).

Водночас майже 85% опитуваних (вибірка становила 156 респондентів) визначили низку можливих недоліків дуальної системи:

- складність поєднання навчання з роботою;
- велике завантаження в процесі робочого дня;
- обумовлену необхідність переміщення із соціальної служби (робочого місця) до університету;
- організація деяких навчальних занять у вечірній час.

Усі респонденти підкреслили, що дуальна форма підготовки фахівців може позитивно вплинути на професійне зростання випускників ЗВО та планування їхньої кар'єри. Позитивні відчуття визвало бажання майже 60% опитаних у подальшому взяти участь у цій формі підготовки вже як наставника.

На увагу заслуговує проведене в Німеччині (Stifterverband s McKinsey) у 2016 році опитування роботодавців, що дало змогу виявити ті критерії, на які вони спираються під час підбору кадрів, а саме:

1. Знання співробітниками іноземних мов (80%).
2. Володіння навичками міжкультурної комунікації (70%).
3. Розуміння особливостей і специфіки закордонних ринків і виробництв (60%) [13].

Аналіз наукової літератури з питань дуальної освіти дав можливість припуститися думки, що для подальшого її розвитку в системі вищої освіти України особливого значення можуть набувати міжнародні проекти за цією тематикою.

Зазначену вище думку підтверджує панельна дискусія «Професійно-технічна освіта – співпраця з підприємствами. Німецька модель дуальної освіти», яка відбулася в жовтні 2018 року (м. Київ) за участю АНК Ukraine, BASF Ukraine та Міністерства освіти і науки України. Метою трьохстороннього діалогу між представниками уряду, бізнесу й навчальними закладами було обговорення актуальних практик дуальної моделі професійно-технічної освіти в Німеччині та Україні, а також визначення стратегічних кроків у впровадженні цієї системи в Україні. Присутні на зустрічі представники Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України й Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Ukraine Invest, представники бізнесу, серед яких – одні з найбільших німецьких компаній в Україні: BASF, Henkel, Rechau, Eurocar, Bader Ukraine, Kostal Ukraine тощо, а також керівники і представники навчальних закладів України наголошували на тому, що практичне орієнтування є вирішальним фактором економічного успіху, запобігання відтоку молодих професіоналів до країн Європи та зменшення рівня їх безробіття в Україні.

Логічною до викладеного вище є думка П. Хобзей, який наголошує, що, незважаючи на значну кількість реалізованих освітніх проектів з елементами дуальної освіти, необхідно зробити дуальну освіту зрозумілою, доступною та безпечною для всіх сторін [10].

Те, що країна не стоїть осторонь від вивчення й оволодіння інноваційними формами навчання, говорить і презентація проекту Міністерства закордонних справ Німеччини «Пілотний проект дуальної вищої освіти в Україні», яка відбулася (липень 2018 року) у рамках семінару «Практичні кроки по впровадженню дуальної освіти в вищих навчальних закладах України» на базі Федерації роботодавців України [8].

Прикладом серйозного ставлення Міністерства освіти і науки України до ідеї дуального навчання в системі вищої освіти є затвердження Урядом у

квітні 2019 року складу Національного агентства кваліфікацій та плану заходів з упровадження Концепції дуального навчання в Україні [11]. Це передбачає розроблення:

- положень про дуальну форму освіти й типових договорів про її здобуття;
- методичних рекомендацій щодо формування освітніх програм та організації навчання в закладах вищої освіти за дуальною формою;
- організаційно-методичного забезпечення підготовки фахівців за дуальною формою освіти;
- організації навчання укладачів освітніх програм і підготовку експертів з їх розроблення;
- Порядку оцінювання результатів здобуття освітніх і професійних кваліфікацій за дуальною формою за участі роботодавців і закладів освіти;
- освітніх програм у навчальних планів за дуальною формою освіти;
- моніторингових заходів і заходів із популяризації та поширення вітчизняного й міжнародного досвіду її впровадження.

У свою чергу, роботодавці теж готові активно долучитися до реалізації плану заходів та інших ініціатив щодо впровадження дуального навчання, пілотних проектів, до внесення змін до законодавства стосовно надання податкових пільг підприємствам, які беруть участь у дуальній формі освіти, з метою стимулювати участь роботодавців у ній.

Висновки. Резюмуючи, зазначимо, що впровадження системи дуальної освіти в Україні як умови якісної підготовки випускників ЗВО потребує подальшого вивчення досвіду європейських країн, розроблення й упровадження дуальних програм з урахуванням українських традицій і звичаїв, забезпечення рівня зростання практичної значущості в системі вищої освіти країни. Створення гармонійних стосунків між вищою школою та потребами на ринку праці дасть можливість не тільки забезпечити високий рівень кваліфікації випускника, зекономити кошти підприємству, а й водночас вирішити кадрові питання, підвищити рівень працевлаштування майбутніх професіоналів і зробити їх більш спроможними на ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрейців І. Що таке дуальна освіта і навіщо вона українцям. *Українська правда*. Київ, 2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/16/222630/> (дата звернення: 02.02.2019).
2. Бегма О. На виробництво – вже підготовленим. *Сільські вісті*. Київ, 2018. № 15. URL: <http://www.silskivisti.kiev.ua/19562/index.php?n=38199> (дата звернення: 27.01.2019).
3. Вем'ян В.Г. Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти. *Психологія: реальність і перспективи*: зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2015. Вип. 5. С. 29–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2015_5_8 (дата звернення: 27.03.2019).

4. Докторович В.М. Дуальна система підготовки кваліфікованих робітників як форма інтеграції професійної освіти і виробництва. *Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці*: зб. матеріалів наук.-практ. конф., Кривий Ріг, 6 квіт. 2017 р. / НАПН України та ін.; за заг. ред. Л.М. Сергєєвої. Кривий Ріг, 2017. С. 36–39. URL: http://dpl-dnr.at.ua/_ld/0/93_____pdf (дата звернення: 28.03.2019).

5. Дразниця С.А. Дуальне навчання як інтерактивна форма організації навчального процесу. *Зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна» / Хмельниц. ін-т соц. технологій Ун-ту «Україна»*. Хмельницький, 2016. № 12. С. 17–20.

6. Вчитися на роботі: як працюватиме дуальна освіта в Україні. *Український інтерес*: сайт. URL: <https://uain.press/education/vchytysya-na-roboti-yak-zapratsyuue-dualna-osvita-v-ukrayini-943921> (дата звернення: 04.04.2019)

7. Дуальна освіта. *Міністерство освіти і науки України: офіц. портал*. Київ, 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення: 02.04.2019).

8. Дуальна освіта – ключовий пріоритет українських роботодавців. *Федерація роботодавців України*: сайт. URL: <http://fru.ua/ua/events/fru-events/>

[dualna-osvita-kliuchovyi-priorityet-ukrainskykh-robotodavtsiv](http://fru.ua/ua/events/fru-events/dualna-osvita-kliuchovyi-priorityet-ukrainskykh-robotodavtsiv) (дата звернення: 06.04.2019).

9. Іщеряков С. Дуальна освіта – ми розпочали. Перші висновки. *Українська правда*. Київ, 2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/09/14/226445/> (дата звернення: 26.02.2018).

10. Розвиток дуальної освіти в Україні набирає все більше обертів. *Німецько-Українська промислова торговельна палата*: сайт. URL: <http://ukraine.ahk.de/ua/news-detail/artikel/rozvitok-dualnoji-osviti-v-ukrajini-nabiraje-vse-bilshe-obertiv/?cHash=6cf7f8d7ceec63f7134eca1c5fc6ad29> (дата звернення: 03.04.2019).

11. Уряд затвердив склад Національного агентства кваліфікацій та план заходів з впровадження Концепції дуального навчання в Україні. *Федерація роботодавців України*: сайт. URL: <http://fru.ua/ua/events/fru-events/uriad-zatverdyyv-sklad-natsionalnoho-ahentstva-kvalifikatsii> (дата звернення: 07.04.2019).

12. Федотова Г.А. Развитие дуальной формы профессионального образования: Опыт ФРГ и России: автореф. дисс. ... док. пед. наук: спец. 13.00.08. Москва, 2002. 42 с.

13. Bildung. Wissenschaft. Innovation. *Stifterverband*: сайт. URL: <https://www.stifterverband.org/> (дата звернення: 05.04.2019).